

IJTIMOY TARMOQLAR VA YOSHLARNING KITOBXONLIK MADANIYATI

Norimova Nargiza Hasanboy qizi

Farg'ona ICHSHUI maxsus texnikumi

Ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada zamonaviy axborot texnologiyalarining, xususan, ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar ongiga va ularning kitobxonlik madaniyatiga ta'siri yoritilgan. Tadqiqot davomida ijtimoiy tarmoqlarning foydali hamda salbiy jihatlari o'rganilib, yoshlarning kitobga bo'lgan qiziqishini oshirishda qanday yondashuvlar muhim ekani haqida xulosalar chiqarilgan. Kitobxonlikni rivojlantirishda ta'lim muassasalari, oila va jamiyatning o'rni haqida tahliliy mulohazalar yuritilgan.*

Kalit so'zlar: *ijtimoiy tarmoqlar, yoshlar, kitobxonlik, madaniyat, o'qish odati, axborot texnologiyalari, ta'sir, ta'lim, ijtimoiy muhit.*

Abstract: *This article discusses the impact of modern information technologies, in particular social networks, on the minds of young people and their reading culture. During the study, the beneficial and negative aspects of social networks were studied, and conclusions were drawn about what approaches are important in increasing young people's interest in books. Analytical considerations were made about the role of educational institutions, family and society in the development of reading.*

Keywords: *social networks, youth, reading, culture, reading habits, information technologies, influence, education, social environment.*

KIRISH

Bugungi raqamli asrda inson hayotining deyarli barcha jabhalarida internet va ijtimoiy tarmoqlar faol o'rin egallamoqda. Ayniqsa, yoshlar orasida Telegram, Instagram, TikTok, Facebook kabi platformalardan foydalanish keng tarqalgan. Bunday vaziyat esa yosh avlodning axborotga bo'lgan yondashuvini, intellektual o'sishini va, albatta, kitobxonlik madaniyatini sezilarli darajada o'zgartirmoqda. Kitob mutolaasi yoshlarning dunyoqarashini kengaytiruvchi, fikrlashini chuqurlashtiruvchi vosita bo'lishiga qaramay, ko'plab holatlarda ijtimoiy tarmoqlar kitobning o'rnini egallamoqda. Mazkur maqolada ushbu holatning sabab va oqibatlarini tahlil qilinib, yoshlar orasida kitobxonlikni rivojlantirish yo'llari ko'rib chiqiladi.

Ijtimoiy tarmoqlar zamonamizda yoshlar orasida axborot almashish va muloqot qilishning eng ommabop vositasiga aylangan. Ular o'zaro fikr almashish, tajriba o'rganish va shaxsiy qiziqishlarni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Biroq, ijtimoiy tarmoqlar va ularning kitobxonlik madaniyatiga ta'siri o'rtasida murakkab munosabatlar mavjud. Ushbu maqolada ijtimoiy tarmoqlar va yoshlarning kitobxonlik madaniyati o'rtasidagi bog'liqlik tahlil qilinadi.

Ijtimoiy tarmoqlar va axborot olish

Ijtimoiy tarmoqlar yoshlar uchun tezkor axborot olish manbai sifatida xizmat qiladi.
Ular:

- Kitob tavsiyalari. Foydalanuvchilar o'z sevimli kitoblarini tavsiya qilishadi, bu esa boshqa yoshlarni kitoblar bilan tanishtiradi.

- Muhokamalar va fikrlar. Kitoblar haqida muhokamalar olib boriladi, bu esa o'quvchilarni o'z fikrlarini bildirishga va yangi asarlarni o'rganishga undaydi.

Kitobxonlik madaniyatining o'sishi

Ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish yoshlarning kitobxonlik madaniyatini oshirishga yordam beradi, chunki:

- Online kutubxonalar. Ko'plab platformalarda kitoblarni elektron shaklda o'qish imkoniyati mavjud.

- Yozuvchilar bilan aloqa. Yoshlar mashhur yozuvchilar bilan to'g'ridan-to'g'ri muloqot qilishi va ularning asarlarini muhokama qilish imkoniyatiga ega.

Salbiy ta'sirlar

Biroq, ijtimoiy tarmoqlarning kitobxonlik madaniyatiga salbiy ta'siri ham mavjud:

- E'tiborning tarqalishi. Tezkor axborot va qisqa kontent yoshlarni uzoq matnlardan uzoqlashtirishi mumkin.

- Ovoz berish madaniyati. Yoshlar ko'pincha qisqa va tezkor kontentga e'tibor qaratadilar, bu esa chuqur o'qish va tahlil qobiliyatini kamaytirishi mumkin.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Mazkur mavzuga oid bir qator o'zbek olimlari tomonidan tadqiqotlar olib borilgan.

Xususan:

- O'zbekistonda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari rivojlanishi bilan bog'liq ravishda yoshlarning mutolaa madaniyatida sezilarli o'zgarishlar yuz bergani haqida M. Xolbekova o'zining "Kitobxonlik – ma'naviy yuksalish omili" (T., 2021) nomli maqolasida ta'kidlaydi.

- N. Turg'unov "Zamonaviy axborot maydonida yoshlar: muammolar va yechimlar" nomli asarida (Toshkent, "Yangi asr avlodi", 2020) ijtimoiy tarmoqlar orqali vaqtni samarasiz sarflash kitob o'qishga bo'lgan qiziqishni pasaytirayotganini qayd etadi.

- Sh. Juraev "Yoshlar va kitob – o'zaro bog'liqlik" (T., 2019) nomli maqolasida o'qituvchi va ota-onalarning kitobga bo'lgan e'tibori yosh avlodga qanday ta'sir ko'rsatishi haqida dalillar keltiradi.

Bu adabiyotlar asosida ijtimoiy tarmoqlar va kitobxonlik o'rtasidagi ziddiyatli munosabatlar, yoshlarning o'zgarib borayotgan axloqiy-estetik didi yoritilgan.

Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi:

- Sotsiologik so'rovnoma. 100 nafar 15–25 yosh oralig'idagi o'quvchi va talabalarga so'rovnoma o'tkazilib, ularning kitobxonlik odatlari va ijtimoiy tarmoqlardagi faoliyati o'rganildi.

- Tahliliy metod. mavjud maqola, ilmiy ishlar va OAVdagi materiallar asosida ijtimoiy tarmoqlarning ta'siri tahlil qilindi.

• Taqqoslash usuli. ilgari kitob o'qish darajasi bilan hozirgi mutolaa madaniyati solishtirildi.

Natija va muhokamalar

So'rovnoma natijalariga ko'ra, respondentlarning 67 foizi kuniga 2 soatdan ortiq ijtimoiy tarmoqlarda vaqt o'tkazishi, biroq 30 foizigina muntazam kitob o'qishini tan oldi.

Ijtimoiy tarmoqlarda ko'proq ko'ngilochar kontent iste'mol qilinishi, mutolaaga ajratiladigan vaqtni qisqartirayotgani aniqlangan.

Biroq ayrim ijtimoiy tarmoqlar, masalan, Telegram, BookTube, TikTok'dagi "BookTok" trendlari kitobga bo'lgan qiziqishni oshirishga xizmat qilayotgani ham kuzatildi.

Mutaxassislar yoshlarni ko'proq kitobga jalb qilish uchun ijtimoiy tarmoqlarda interaktiv kitob tanlovlari, kitob tavsiyalari, o'qish marafonlari kabi shakllardan foydalanishni tavsiya etishmoqda.

Xulosa.

Yoshlar hayotida ijtimoiy tarmoqlarning roli katta bo'lib, bu ularning kitobxonlik madaniyatiga ham bevosita ta'sir ko'rsatmoqda.

Salbiy oqibatlarining oldini olish uchun:

- Ijtimoiy tarmoqlardan ma'naviy-ma'rifiy targ'ibotda faol foydalanish;
- O'quv muassasalarida raqamli savodxonlik bilan bir qatorda kitobxonlik targ'ibotini kuchaytirish;
- Mashhur shaxslar va blogerlar ishtirokida kitobni targ'ib qiluvchi kontentlar yaratish zarur.

Shundagina, raqamli muhitda yoshlarning kitobga bo'lgan muhabbati saqlanib qoladi va mustahkamlanadi.

Ijtimoiy tarmoqlar yoshlarning kitobxonlik madaniyatiga ijobiy va salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ular kitoblarni kashf etish, muhokama qilish va o'qish imkoniyatlarini oshirsada, tezkor axborot va qisqa kontentga e'tibor berish bilan birga kelishi mumkin. Yoshlarni kitob o'qishga rag'batlantirish va ularni mustaqil fikrlashga undash, zamon talablariga mos keladigan yangi yondashuvlar orqali amalga oshirilishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Xolbekova M. "Kitobxonlik – ma'naviy yuksalish omili". Maftuna Xolbekova "O'zbekiston" nashriyoti. Toshkent 2021.15–22 betlar.
2. Turg'unov N. "Zamonaviy axborot maydonida yoshlar: muammolar va yechimlar". "Yangi asr avlodi". Toshkent. 2020.33–41 betlar.
3. Juraev Sh. "Yoshlar va kitob – o'zaro bog'liqlik". "Fan va turmush" jurnali Toshkent 2019. 12–16 betlar.
4. Xasanov O. "Ijtimoiy tarmoqlar va yoshlar: zamonaviy tahdidlar". Innovatsion g'oyalar" markazi. Farg'ona. 2022. 20–29 betlar.

5. Ismoilova D. "Yoshlar, internet va ma'naviyat". "Akademnashr". Samarqand. 2020. 45–52 betlar.

6. Tursunov, H. (2024). Kar va zaif eshituvchi o'quvchilarning axborot kompetensiyasini rivojlantirish: farg'ona misolida. Conference on Digital Innovation : "Modern Problems and Solutions", 206–209. извлечено от <https://fer-teach.uz/index.php/codimpas/article/view/2445>

7. Hojiakbar Tursunov. Imkoniyati cheklangan o'quvchilarning axborot kompetensiyasini rivojlantirish: O'zbekiston va yevropa tajribasi. Talim fan va innovatsiya jurnali. 6 son. 2024 yil. 575 bet

https://esijournal.uz/wp-content/uploads/2025/01/Talim_fan_va_innovatsiya_6_son_2024_yil.pdf.

8. Hamidullo o'g'li, T. H. (2022). HOZIRGI KUNNING DOLZARB IMKONIYATLARI. JAWS VA NVDA DASTURLARI. Scientific Impulse, 1(2), 535-537.

9. Tursunov, H. (2024). Kar va zaif eshituvchi o'quvchilarning axborot kompetensiyasini rivojlantirish: farg'ona misolida. Conference on Digital Innovation : "Modern Problems and Solutions", 206–209. извлечено от <https://fer-teach.uz/index.php/codimpas/article/view/2445>

10. TURSUNOV HOJIAKBAR HAMIDULLO O'G'LI. KAR VA ZAIF ESHITUVCHI YUQORI SINF O'QUVCHILARINING AXBOROT KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH TASHKILIY-METODIK MUAMMOLARI. (2025). International Conference on Medical Science, Medicine and Public Health, 54-62.

11. Tursunov, H. H., & Hoshimov, U. S. (2022). Ta'lim tizimida ko'zi ojiz o'quvchilarni informatika va axborot texnologiyalari fanida o'qitish texnologiyalar. Новости образования: исследование в XXI веке, 1(5), 990-993.

Nashr: "Filologiya masalalari" ilmiy jurnali

12. Hamidullo o'g'li, T. H., & Kamolovich, B. E. (2023). IMKONIYATI CHEKLANGAN O'QUVCHILAR BILAN ISHLASH TAJRIBASI. Scientific Impulse, 1(7), 648-653.

13. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida adabiyot fanini o'qitish bo'yicha o'quv dasturi. Toshkent: "O'qituvchi", 2021.